

Magyar csillagászok emlékérméken

Híres csillagászokkal számos európai ország emlékérméin, néha forgalmi pénzein is találkozhatunk. Hogy csak néhány példát említsék: Galilei rendszeresen előfordul az olasz pénzekben, csakúgy mint Kopernikusz a lengyeleken. Érthető, ha egy-egy ország büszke világhírű tudósára, sőt a híresebbekről más ország is megemlékezik. A magyar csillagászok, még ha nem is olyan ismertek, mint Galilei, azért gyakran a világ élvonalában tevékenykednek, nem egy közülük vagyona révén bőkezűen is gazdagította a magyar csillagászatot. Hogy mégis kevés emlékérem készült róluk, emlék-pézd pedig egy sem, az talán annak tudható be, hogy eredményeik, nagyvonalú adományaik csak szűk körben váltak ismertté. Az ismeretlenség homályát szeretném ezzel a cikkel kicsit oszlatni.

Az érmék leírását az érméket tervező és kivitelező művészek nevével kezdem. Ezt követi a érem anyaga, átmérője, súlya, amennyiben rendelkezésre állt. Ezután megadom az érem leírását, kétoldalas érem esetében a csillagász portréját ábrázoló oldalt tekintve előlapnak. Eztán pedig még néhány szóban megemlítem, hogy ki és milyen alkalmából kaphatja, kaphatta meg az érmet, amennyiben adományozható éremről van szó.

Itt szeretném az érdeklődő olvasó figyelmét felhívni arra, hogy a csillagászok életrajza Bartha Lajos életrajzi lexikonjában megtalálhatók.

Fényi Gyula-díj

Tervező-kivitelező: Király Róbert egri szobrászművész, anyaga: bronz, átmérő: 93 mm.

Leírása. Az előlapon Fényi Gyula látható félprofilban, felette köriratban „FÉNYI GYULA DÍJ”, alatta köriratban „1845–1927” felirat. A hátoldalra a díjazott neve kerül

Adományozás. A díjat az a pedagógus kapja, aki a diploma megszerzése után Kalocsa oktatási intézményeiben 25 évet eltöltött. A díjat évente osztják ki Kalocsán az önkormányzat és egy alapítvány részvételével.

Gothard Jenő-emlékérem

Tervező-kivitelező: Tornay Endre András kőszegi szobrászművész, anyaga: bronz, súlya: kb. 150 g, átmérő: 90 mm.

Leírása. Az előlapon Gothard Jenő portréja és félkörívben GOTHARD JENŐ 1857-1907 felirat látható, a hátoldal simára munkált, melyre a következő adatokat kell vésní: az érem sorszáma, a kitüntetett neve, a kitüntetés átadásának évszáma.

Adományozás. 1992-ben alapította a Gothard Amatőrcsillagászati Egyesület. Az éremből összesen 10 darab készült, eddig hatot adtak át az 1994–2000 közötti idő-

szakban. Az emlékérem azon természetes és jogi személyeknek, társadalmi szervezeteknek és intézményeknek adományozható, akik (amelyek) a herényi Gothard család tagjai természettudományos tevékenységének kutatását, megismertetését, népszerűsítését tevékenységükkel példamutatóan szolgálták, hozzájárultak a Gothard-hagyomány ápolásához.

Konkoly Thege Miklós-emlékérem

Anyaga: bronz, súly: 75 g, átmérő: 60 mm

Leírása. Kétféle érem létezik. Mindkét érme az előlapján Konkoly arcképét találjuk. Körülötte szlovák nyelvű felirat, az elsőn (az obszervatórium 100. évfordulóján 1971-ben kiadottn): Dr. MIKULÁS KONKOLY-THEGE 1842–1916. A másodikon pedig: CENA Dr. MIKULÁSA KONKOLY-THEGE SÚH. A hátoldalon az első esetben a csillagvizsgáló főépületének stilizált képét mutatja, körülötte a felirat: 100 ROKOV OBSERVATÓRII V HURBANOVE. A másik érme hátoldalán a ZA ZÁSLUHY O ROZVOJ ASTRONÓMIE NA SLOVENSKU felirat látható, a csillagvizsgáló épülete azonban lemaradt.

Adományozás. Az elsőt, melyet 1971-ben vertek az ógyallai csillagvizsgáló (Hurbanovo, Szlovákia) alapításának századik évfordulójára, csak az ünnepségen résztvevők kapták meg. A másikat kereskedelmi céllal verték, de tudomásom szerint ma már nem kapható.

Detre László-emlékérem

Tervező-kivitelező: Csikszentmihályi Róbert, anyaga: bronz, átmérő: 10 cm

Leírása: Az előlapon Detre László portréja a bal alsó részen helyezkedik el. Középtől felfelé az égbolt egy darabja látható csillagokkal, mintegy a felhők közül kibújva. A hátoldalon a díjazott nevének az érem közepén hagyott hely fölött az „AZ EÖTVÖS LORÁND FIZIKAI TÁRSULAT DÍJJA”, alatta a „DETRE LÁSZLÓ • 1906–1974 • EMLÉKÉRE” felirat található.

Adományozás. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulatnak 9 különböző díja van, melyek közül évente 6 kerül kiosztásra. Ezért nem kerül sor minden díj kiosztására minden évben. A díjat először 1976-ban ítélték oda, 2001-ig 13-an kapták meg. A díjazottra a Társulat tagjai tesznek javaslatot.

Kulin György-emlékérem

Tervező: Peternák Zoltán, kivitelező: Győri Gyula esztergomi öntő, anyaga: bronz, átmérő: 105 mm.

Leírása. Az előlapon Kulin György félprofilban látható, háttérben egy csillagászati távcsővel, köriratban: KULIN GYÖRGY EMLÉKÉREM. A hátoldalon a két alapító szervezet neve – MAGYAR CSILLAGÁSZATI EGYESÜLET • TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT – olvasható, stilizált bolygó- és csillagábrázolásokkal. Ugyanítt, egy külön erre a célra kialakított mezőben kapott helyet a díjazott neve és az odaítélés évszáma.

Adományozás. Az érmet a Magyar Csillagászati Egyesület és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat alapította 2002-ben.

Róka Gedeon-émlékérem

Anyaga: bronz, átmérő: 50–53 mm (előlap-hátlap), vastagság: 5 mm.

Leírása. Egyoldalú érem. Az előlapon jobboldalt Róka Gedeon látható félprofilban, a bal oldalon sorban 4 felirat „RÓKA GEDEON 1906 1974”. Az érme széle kb. 70 fokos szögben lecsapva.

Adományozás. Az érmet a CSBK alapította, először 1988-ban került kiosztásra. Erről Zombori Ottó írt a Meteor 1988/9. számának 2. oldalán. A cikk lezárásának időpontjáig nem sikerült az alapító okirat nyomára bukkanni. Az elkészített érme pontos számát nem sikerült meghatározni, négy díjazotról van tudomásunk. Ezúton is kérem a tisztelt olvasót, hogy ha valamilyen adattal rendelkezik az érmét illetően, azt a Magyar Csillagászati Egyesületen keresztül juttassa el hozzám.

Zerinváry Szilárd-émlékérem

Csak nagyon keveset sikerült megtudni erről az éremről. A keletkezésének viszonyosságait leíró cikk alapján (Hogyan Jett Galileiből Zerinváry?, Meteor 1993/10., 53–54. o.) nem csodálható, hogy a kezdetben Galilei-émlékéremnek indult érmen sem portré, sem Zerinváry neve nem szerepel.

Tervező-kivitelező: Pándi Kiss János, anyaga: bronz, súly: 250 g, átmérő: 100 mm.

Leírása. Egyik oldalán egy stilizált távcső látható, másik oldalán egy atléta tör az ég felé karikák és szputnyik társaságában. Feliratai: I. AMATŐR CSILLAGÁSZ TALÁLKOZÓ SZENTENDRE és KIVÁLÓ ISMERETTERJESZTŐ MUNKÁÉRT 1963.

Adományozás. A Csillagászat Baráti Köre kitüntetése, melyet 1963-ban alapított Szentendre városi tanácsa támogatásával a CSBK. A kitüntetés a kiváló csillagászati ismeretterjesztés és az amatőr munka elismerésére szolgált. A CSBK 1989-es megszűnése után nem adták ki. Tudomásom szerint 15 darab került kiosztásra az 1963–1988 közötti időszakban.

Mikoviny Sámuel-emlékérem

A Soproni Egyetem emlékéreme

Tervező-kivitelező: Lapis András szegedi éremművész, anyaga: bronz, átmérő: 43 mm, vastagság: 4 mm.

Leírása. Az előlapon a földgömb északi pólusa, felette egy háromlábú állványon teodolit látható. Jobbra-balra két évszám, 1972–1997. Köriratban „SOPRONI EGYETEM FÖLDMÉRÉSI ÉS FÖLDRENDEZŐI FŐISKOLAI KAR · SZÉKESFEHÉRVÁR.” található. A hátlapon alul apró betűkkel „A KVADRÁNS MIKOVINY SÁMUEL TÉRKÉPÉBŐL” felirat, felette az említett képen két, 18. századi ruhába öltözött földmérő kvadránssal foglalatосkodik.

Adományozás. Körülbelül 500 darab készült, melyet a főiskola 25 éves fennállása alkalmából tartott rendezvény résztvevői kaptak meg. Kereskedelmi forgalomba nem került.

Az éremnek létezik néhányszor tíz darab nagyobb, kb. 10 cm-es öntött változata, melyet díszdobozban adtak át az ünnepség kiemelkedő személyiségeinek.

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület emlékéreme

Átmérő: 50 mm, vastagság: 4 mm.

Leírása. Az előlapon Mikoviny Sámuel egész alakos képe oldalnézetben, amint térképei fölé hajol. Köriratban: „MIKOVINY SÁMUEL EMLÉKÉNEK 1700–1755”. A hátlapon háttal álló férfi a tájat és egy települést (bányát?) figyeli. Köriratban: „KIVÁLÓ MUNKÁSSÁGÉRT AZ ORSZ. MAGY. BÁNYÁSZATI ÉS KOHÁSZATI EGYESÜLET”.

Adományozás. Az emlékérmét az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület alapította 1950. szeptember 20-án. Az alapító okirat szerint az érem annak adható, aki „a tudomány- és technika-történeti kutatómunka, az oktatói tevékenység, illetve a kutatás- és tudomány-szervezés terén érdemeket szerzett.” Évente egy, legfeljebb két érem adható, az odaítélésről a közgyűlés dönt.

Szlovák kiadású Mikoviny-emlékérem

Tervező-kivitelező: Milan Vircik, anyaga: ezüst 0,925, átmérő: 40 mm, súly: 33,63 g.

Leírása. Mikoviny Sámuel halálának 250. évfordulójára adták ki Szlovákiában 500 korona „névértéken” 10000 darab normál és 1600 darab tükörfényes (proof) kivitelben. Az előlapon „500 SK” és „SLOVENSÁKA REPUBLIKA 2000” felirat és allegorikus kép Pozsony 1773-as térképészletével és a pozsonyi vár látható. A hátlapon Mikoviny arcképe,

földmérő műszerek (kvadráns, szögmérő, körző) és a Naprendszer stilizált képe látható. A felirat a hátlapon: „SAMUEL MIKOVÍNI 1686–1750”. A peremirat „KARTOGRAF – MATEMATIK – STAVITEL”

Adományozás. A emlékérem kereskedelmi forgalomban kapható.

Schenzl Guido-emlékérem

Tervező-kivitelező: Melocco Miklós, anyaga: bronz, átmérője: 96 mm

Leírása. Az érmet egyik oldalán az Országos Meteorológia Szolgálat első igazgatójának portréja látható. Az érmet hátdoldalának felirata: „A LÉGTÜNEMÉNY-TAN AZ ORSZÁGOS ÉSZLELDÉK AZAZ A METEOROLÓGIAI VIZSGÁLATOK MEGALAPÍTÓJÁNAK EMLÉKÉRE MM '94”

Adományozás. Az érmet a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter alapította 1993-ban a magyar meteorológusok kiemelkedő munkájának elismerésére. A hazai és nemzetközi meteorológia területén kimagasló tudományos, kutatási, szakmai eredmények elismerésére évente 2 db Schenzl Guido-díj adományozható. A díj adományozására évente a Meteorológiai Világnapon (március 23-án) kerül sor.

Zétényi Endre-emlékérem

Tervező-kivitelező: Király Róbert egri szobrászművész, anyaga: bronz, 140x110 mm, téglalap alakú.

Leírása. Egyoldalas kispasztika. A bal alsó sarokban Zétényi profilban, feje fölé tartott kézzel. A csillagász a jobb felső sarokban lévő stilizált csillagot nézi. A bal felső sarokban 5 sorban az „ENGEM A FÉNYLŐ NAP, TITEKET KORMÁNYOZ AZ ÁRNYÉK”, a jobb alsó sarokban pedig 3 sorban a „Dr. ZÉTÉNYI ENDRE CSILLAGÁSZ 1904–1993” felirat látható.

Adományozás. A művész készítette barátja emlékére, nem kerül kiosztásra.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani az adatgyűjtésben lelkesen segédkező csillagászoknak, meteorológusoknak, művészeknek, numizmatikusoknak. Köszönet Bartha Lajosnak, Gagyai Pálffy Andrásnak, Keszthelyi Sándornak, Kolláth Zoltánnak, Mezösi Miklósnak, Mizser Attilának, Peternák Zoltánnak, dr. Straub Sándornak, Vértes Ernőnek és Zombori Ottónak a támogatásért, és mindenki másnak, aki segített, hogy rátaláljak a megfelelő segítőtársakra.

MARÓTI TAMÁS

Belső borítónkon bemutatunk néhány emlékérmét: 1. Mikovony-emlékérem, 2. Konkoly-emlékérem, 3. Detre László-emlékérem, 4. Gothard-emlékérem, 5. Róka Geon-emlékérem.